

84(2=63 2.1) 6

У 735

“
ҮЛГЕРАЕР

БОРИС УКАЧИН

С(элт.)
У-435

БОРИС УКАЧИН

ҮЛГЕРЛЕР

23

Алтайдын
бириктер чыгарар
издательствозынын
Туулу Алтайдагы
г. Горно-Алтайск 1966

И О Т Е Н А

№

x p .

С(2ЛТ.)

У-435

БОРИС

УКАЧИН

ҮЛГЕРЛЕР

23

.. Алтайдың

Г. бийиктер чыгарар
издательствозынын

Туулу Алтайдагы

г. Герасимов бөлүгү 1966

№

84(2=632.1)6-5
Y435

5-YBY-Y

ЈАСКЫ БУДУКТАР

БОЙЫМА АЙТКАН СӨС

Кажы ла үлгерди,
 баштапкы үлгердий,
Кыйналып,
 өкпөөрип
 бичиир керек.
Кажы ла үлгерди,
 калганчы үлгердий,
Калганчы тынышла
 чыгарар керек.

Москва, 1964 ж.

МЕНИН ТӨРӨЛИМ

Менин төрөлим —

јас.

Јер уйкузырап,

буулап јадар,

Анда,

чыкту тобрак ортозында,

Тазылдар тамырланып,

үрендер

кыймыктажар,

Онон

караңгуйды сыймадап,

ак-јарыкты кайкап чыгар.

Быыраш кураандар,

узун бутту кулундар

Баштап ла телчип,

база алтамдар эдер,

Телекейде эрке эне барын,

текши јарык кўн барын

олор билип,

ого сўўнер...

Менин төрөлим —
шак ла мындый јас!

Јок,
менин төрөлим —
јангыс ла јай.

Мал-аш тенкиген,
улус јайымжып,
сүйүнгилеп отурар.

Көчкилеп келген улустын үнине,
малдын жүзүн табыш-талына

Тайгалар јажарып,
чечектеп јадар.

Ыраак турлулар,
андагы одорлор

Малдын јыдын
бойына тартынар,

Айакка урган сүтти амзазан,
өлөнниң јыды салт эдер..

Менин төрөлим —
шак ла мындый јай!

Јок,
менин төрөлим —
јангыс ла күс.

Өзөктө алтын
јалаңдар саргарар,

Туулардын учуктарын
бургай согуп,

Кошту машиналар
чубажып јадар.

Одүй калган
 жайга кунугый,
Кобыда, аркада
 обоолор тургулаар.
Балдарын адына
 учкаштырып алала,
Араай тымык артулар ажып,
 ак чакпынду кечүүлөр кечип,
Адалар, энелер
 школго јетирер.
«Эмеен јай
 өтти» — дејип,
Эмеендер јаны
 кийистерде отурар...
Менин төрөлим —
 мындый күс!
Јок,
 менин төрөлим —
 јангыс ла кыш.
Туулар ак,
 ару-ару көк тенери.
Ап-апагаш јаландар,
 јаландардың үстүнде
 андардың айткан сөстөри.
Эки чана ол изи
 сангы ла төмөн
 сун калган...
Агаштардың бүрине,
 ак тайгалар белине

тымык түжүп уктаган.
Жөдүлдеп ле эм ийзен,
бүрде конгон ол карлар
Буркуража бергендий,
бу тымыкты бускандый.
А эмди тындап турганда,
Ак-жарыктын үстүндө
амыр-амыр немедий,
Арка-тууны көчүрө
аңчы да мылтык атпастый,
Эки чана ол изи
санды ла төмөн
сун калган.
Чын ла
менин төрөлим —
бу ла мындый кыш!

1966 ж.

АЙЫЛЫҢ КАЙДА?..

Мен узак ӧйлӧргӧ айылымда
болбогом,
Уйкулу жүрегимди јас ойгосты.
Кӧк ынаарга кӧмүлип кыйгырган
Поездтер кӧксиме кунукчыл артырды.
Асфальтка кадай баскан кыстардын
Алтамы менин күүниме тийди.
Алтайдын үстүне томолта эткен
Алтын күүкке жүрегим эрикти.
Мен, јерлик кушкаш чылап,
Агаштар шуултын угарга тартылдым.
Кыралап койгон јаланга једип,
Јылу буула тынарга күүнзедим.
Кайалар чылап касталган туралар
Капчый мени тудуп алгандый.
Кайран јеримде кару малчылар
Сакыбай, јайлуга кӧчкилей бергендий.
Јымырап бүгүн јас келеле,
Јылкынын үниле киштеп ийди.
Асфальтты ӧлӧн јара тебеле,
— Айылын кайда? — деп менен
сурады.

1965 ј.

Мен јаскыда јаланда јаткам,
 Јажарган көктин ортозында.
 Өлөңнин өскөн табыжын уккам,
 Ымжак јерде тызырап турарда.
 Јайылып өскөн үүр чечектер
 Јаш балдардый нени де шулурган.
 Бийикте күнди тударга тургандый,
 Көжүүн колдорын көөркийлер
 јаныган.

Жердин бу кеен, эрке балдары
Кўсти де, кышты да качан да
көрбөгөн.

Олордың бүрлерин бүрте согуп,
Қалапту жоткондор үстүле
өтпөгөн.

Олор јаныс ла јасты билер,
Тўштин жарыгын, тўннин койузын.
Олор јаныс ла кўнди билер,
Онын чокторын, онын јылузын...
1965 ј.

СОКОР ПОЭТ

Тенгериге,
телекейге
 jүзин төгөп алала,
Сокор поэт
 бульварла барадат.
Ол куучындажат
 агаштарла,
 булуттарла,
Колында агажы
 jолын жарыдат.
Ол энеден чыгарда
 мындый чыккан,
Энезининг чырайын
 эмдиге көрбөгөн.
Күннинг чогы урулып,
 үстүнде чалыган,
Je оны качан да,
 качан да
 поэт көрбөгөн...
Je слер билереер бе,
 jүректе көс бар!

Јүректің көзиле
 жүрүмге ол көрөт.
Је слер билереер бе,
 сабарда көс бар!
Сабардың көзиле
 ол үйининг жылузын,
 эркезин көрөт.
Билереер бе,
 билереер бе,
Сагышта көс бар,
Сезүде көс бар!..
Санаа жүрген јеринде
 салам болгончо,
Сокор болзо
 торт!
Јүрек соккон јеринде
 болчок эт болгончо,
Јүрбезе
 торт!..
Је көрзөгөр,
 поэт барып јат,
 поэт угуп јат.
Ол ло колындагы
 агаш ажыра
Кажы ла таштың кылыгын,
 айтканын ондойт.
Јүзине табарган салкындар,
 куйундар ажыра,

Ыраак ла јуук
талалар ажыра
Ойди ондойт,
ойдинг көзиле ойгө көрөт...
Ол бүдерде јалакай,
ол бүдерде јалтанбас!
Кату салымын
качан ла каргап салала,
Качан да көрбөгөн
күн керегинде
онын чогыла,
Качан да көрбөгөн
энези керегинде
эне кунукла,
Качан да,
качан да көрбөгөн
улус керегинде
Олордын сөзиле,
олордын сөөмиле
От-јалбыш
үлгерлер бичийт..
Энеден чыккалакта өлүп калган
эмезе эмдиге ачылгалак
аалга көзиле
Тенгерини,
јебрен телекейди
тындаарга, көрөргө
Күнүн ле күнүн телкемге,

Бу таныш,
табышту бульварга
поэт чыгат,
Оныла кожо
жерди ойып,
жерди жарыдып,
Күн,
Кып-кызара быжып калган күн,
өксөп чыгат.

Москва, 1965 ј.

ЧИНЕЗИ ЖОК КЕЛИН

Жер элбек, жер јажыл,
Өлөңдөр, чечектер үстүндө
Јай мелиреп,
Јүзүн јулуктар јыдыла
Јытанып турган.

Чинези јок пастух келин
Тышкары,
Айылдың јанында,
Чоп-чоокыр ширдек үстүндө,
Та нени де көктөп отурган.
Онын көстөринде
Толо сакылта,
Толо ырыс билдирген.

А јай дезе
Ар-бүткенди эркелеп, кучактап.
Там ла өксөп,
Тайгалап бараткан.

Келин мени көргөн бойынча,
Та неге де

Уйала берген,
Яш келинди
Билбейтен бедигер —
Балазына кеелеген
чууны жажырган.

Жай келген.
Бу көк тегерини
Бөлий соккылап барган
Жебрен, жерлик тууларда
Удабас жерлик казылган,
Жерлик кызылгат,
Жерлик кузук быжар.

Кышкыда соокко,
Тошко
Алдырткан жерим,
Эмди өлөңгө чөңүлип,
Жайга жайкадып,
Байлык түжүм быжарын
Каран ла сакып жаткандый.

А ол чинези жок келин
Балазына чамча, чуу көктөп,
Көбөн жайга ороткон,
Көк тегери бүркенген,
Көстөри жылу карарган
Тышкары жагыскан отурган.

Мен ол күн
Жердин чинееркеп,
Уурзынып јаткан јаражын,
Сананзам,
Баштап ла көргөн ошкожым.
Мен ол күн
Кижиде јаан сакылта,
Јаан ырыс барын
База баштап ла
сескен ошкожым.

1966 ј..

АТ

Чөл уур тынып,
тынчып јаткан.
Бороргон тоозын
кейде турган.
Салымы кыскарып,
өлөндөр саргарып,
—Суу керек! — деп сыктажат сыгырып.
Кугарган кулузын
базына конуп,
— Суу керек! — деп,
јайнажат кушкаштар.
Куу јалбыш салкынга куурныгып,
Мында шылырайт
кумактар,
таштар.
Эмди ле ташка
серенке чаксан,
Јалкын чылап,
јазырай бергедий.
Чөлдинг үстүнде
күнди ајарзан,

Эмди ле изўге
кайылып тўшкедий.

...Сулугын чайнап,
жерди чапчып,

Ат киштейт:
— Суу керек!

Тенгери онуп,
жер онтоп,

Эбире сыгырайт:
— Суу керек!

Je аттыг ээзи
колодец тапкан.

Тўбинде жалтырап,
жўрўм жаткан.

Кижиге амырап, жаан тынып,
Сузуп алган
суузын ичкен...

Арай ла болзо
ат ыйлабай,
Чилекейин жудунып,
чапчыган,
киштеген.

Je кижиге
катап ла энгейген,
Калырап
карануйга кўнўк тўшкен.
Тенгери жайбандап,
суу жалтырап,

Аттын алдына
элбес эткен.
Тизези тыркырап,
ат ичкен...
Кижн катап,
катап ла сускан.
Ат макатып,
көстөрн јумган,
Ат -амырап,
тынаастап ичкен.
Је чөл ол ло бойы —
изүге шыныраганча.
Суу сурап өлөңдөр,
кушкаштар јайнашканча.
Керек дезе
— Суу! — деп, таштар ыйлажат,
Керек дезе
— Суу!—деп, телкемдер айдыжат.
... А колодецтин
серүүниле тынып,
санаазы сергип,
Ат турган.
Эбире ээн
чөлдөр јаткан.
Та сүүнип,
та неге де эригип,
Айса, кижиге быянын бадырбай,
араайын-араайын
ат ыйлаган.

1965 ј.

КЫРЛАРДА ӨСКӨН МӨШТИҢ БҮРИ

Мен —

кырларда өскөн

мөштин бүри.

Жазырап түшкөн

ак жалкындар

Менин үстүмө

ойногон,

оодылган.

Өскөн-чыккан

күнимненг бери

Мен тайгадаң тудунгам,

јаскы салкындар

Мени сыймаган,

кышкы јоткондор

мени сабаган.

Ол —

Өзөктө өскөн

ак кайындар,

городто өскөн

коо теректер

Канча ла катап бӱрлерин тӱгӱт,
ӱйлӱрлӱ кожо
ӱндӱрин ӱчӱрет.

Менин тӱрӱлим —
Себининг ээн
карануй белдери,

Кӱра-Кокшо,
Кан-Јабаган алтайдын белтири.

Је бистинг ӱйеде болгон
кӱп тӱймеендер, тӱбектер

Биске де једишкен.

Је ӱнисти кубулта ӱчӱрип болбогон!
Мен —

тенери јабынган мӱштинг бӱри,
Тайгалар белине

тамчылап ыйлагам,
Таштардын кыбынан
тазырап чыккам.

Мен мӱнгӱн,
мӱнгӱлик болуп јайылгам,

Ачу-корон соокко до тонгом,
айдары јок изӱге де кӱйгем,

Је качан да онбогом,
је качан да кубулбагам,
Кубулчангы сӱӱбейтем,
кубуларын билбейтем,

Мен —

Алтайда ӱскӱн
мӱнгӱн мӱштинг
јаш бӱри!

Кайрылык, 1966 ј.

МАЛЧЫНЫҢ КҰНИ

(очерк)

Ыраак аймакта
 бүгүн байрам!
Сығындар сыылашкан
 көпөгөш сындардан
Салкынның,
 күннің жыдын алганча,
Ирбис ошкош
 ийделү эрлер,
Ийнедий коо
 сынду келиндер
Өзөккө түшкүлейт,
 өткилейт жанымча.
Қышкы түндерде
 жылдыстар јунунган
Тонбос сууларда
 олор јунунган.
Тайкылбас темир
 такалу өдүктің
Таманын канча ла
 эледе баскан.

Мен билерим,
бу улустын
Кажызынын ла жүрүми —
бичилбеген бичик.
Мен билерим,
бистинг јеристинг
Јүреги јангыс ла
олорго ачык.
Олор буттарыла
булуттар эжип,
Одор бедреп,
ойбоктор кериген.
Ар-бүткеннинг
тилин аайлап,
Айлар кылыгын
ажындыра билген.
Је бүгүн олор
байрамдап келген!..
Байрамдап келген,
јол беригер,
Барып күндүнннг
јерине отурзын!..
Малчынын једимин
малчы угала,
Јүреги јалбырап,
көксинде согулзын!..
Малчынын күни —
сүйүнчилү байрам!

Аткан октый
 жүгүрүк аттар
 Кулагыла кулја салып,
 баштарыла күн серпилтип,
 Жарышка белен
 энчикпей тургулайт.
 Жериске түңей
 жебрен каргандар
 Жедекте аттарды
 ченеп көргилейт.
 — Кажы колхозтын
 ады жеңер? — деп,
 Какшаган шылырууш
 колдорын тудужат.
 — Бистийи жеңер!
 — Жок, бистийи!
 — Кажызы да жеңзе,
 малчынын жеңүзи! —
 Каткырып малчы
 уул айдат...
 Малчынын күни —
 сүүнчилү байрам!
 Музыка жыгырайт,
 тууларыс тындайт.
 Күчтүлөр күрежет —
 жер казылат.
 Малчынын күнинде
 кайда ла маргаан:

Кем узак
 мал кабырган,
Кем жаан
 јаш јажаган,
Эмезе кымысты
 кем көп ичер,
Кокурлап айдышса,
 кем јеҗер...
Малчынын кўни,
 малчынын кўни!
Бир ыраак аймакта
 шынырап калды.
Ойноп, ойноп,
 ойноп алала,
Ойто ло малчылар
 јүргүлей берди.
... Малчынын кўни —
 иштинг байрамы!
Ого карындаш
 ончо байрамдар!
Је тууларда,
 чөлдөрдө улустын адынан
Орооннын алдына
 айдайын, тындагар:
— Календарьга бу
 байрамды алыгар,
Малчынын кўни —
 иштинг байрамы!
Кош-Агаш, 1964 ј.

ЭРТЕН ТУРАНЫҢ ҚЫЧЫРУЗЫ

Кадын өзөктің ичине конгом.
Күн келеле, эрте ойгоскон.
Телекей жарык, телкем болгон,
Көстөрим кылбыгып, жүрегим ойногон.
Қырлардың жардын өрө жалбырап,
Маралдың чечеги кызарып жайылған.
Оноор,

чаңкыр ороонго, ырап,
Туулар ончозы чубажып баратқан.
Кадын чакпылып, теңериге тийип,
Туулардан артпаска ичкери шунған.
— Эй, кырлар,

барбагар, токтогор! —
Қыйгым көксимди буза табарған.
Же туулар турбаған,
Туулар там ла ырап баратқан.
Жаңыс ла жаңылга, кыстар чылап,
Көк теңери алдында шаңжаған.
...Мен тургам, унчукпай тургам.

Ах, тууларла кожо баратан болзом!

Анда, байла, алтын өргөөлөр,
Ак кемирчек журттар, городтор...

Оноор,

ол чанкыр ороонго,
баратан болзом!

2

1964 j.

ТУН, АЙ, КИЖИ

Устүмде ай
Лымжак чайбалат.
Лылдыстарга жыдалаткан
Көл чакпылат.
Түнниң аалгазы
Күнгүрейт салкынга.
Чактардыҥ каалгазы
Чыкырайт алдымда,
Алыс јерлерде
Түнкүлдейт түнгүрлер.
Аттар јелерде,
Койтылдайт тажуурлар.
— Сен өбөкөң ундыган,
Сен бистең ыраган, —
Јебрен улустың
Ұндери угулат.
Куу тонду
Куулгазын келеле,
Куучыным оңдобой,
Куужандап јоголот..
— Сен јалкынның уулы,

Сени сўўдис — деп,
Көстөри мөлтүрөп,
Жылдыстар ыйлажат,
Жылаңаш кыстардый
Жылбырап келгилейт..
Устүмде ай
Ургүлөп чайбалат.
Менин көлөткөм
Анда жүралат.
Алдымда көл
Айдый шыңырайт.
Анда көлөткөм
Айандап эжинет..
Бу түнде менин учун
Жылдыстар өлгилейт,
Ай өнөлөйт,
Көкси тыгыскып,
Көл өкпөөрийт.
Мен жаны ла
Өзүп келгемдий,
Жерде турадым.
Ненин де учун
— Кандый жакшы! — деп
Ак-жарыкка
Шымыртым жайадым.

Москва, 1964 ж., декабрь.

JACKY KAP

Ўлўш кар, уур кар
 Городтың ўстўнде айланыжат.
 Оромдорго чыгып, балдар
 Карла ойнойт, адыжат.
 Же бу јаскы ўлўш кар
 Меге тўймеен,
 кўнукчыл экелди.

Јеримде ыраак турлулар
 Көзиме иле
 көрүнип келди.

Жаскыда өлөнги түгенген уйлар
 Калтырап, ачу мөөрөштөн эди,
 Угуп чыдашпай, малчы улустар
 Өлөн жуларга баратан эди.
 Быжыл анда жас кандый?
 Эрте эбирип келди не?
 Айса, бу городто жашкандый
 Күндөр күпүлдөп туру не?
 Кайдалык,

городто шуурган шунгузын,
Фабрик-заводтор мөөрөжөр эмес,

Je ишмекчилер мени чын

ондозын, —

Улгерим слерге удурa эмес.

Билигер, мен малчынын уулы,

Көп жастарды турлуда өткүргем.

Мындый күндерде энемле кожо

Өлөн бедреп, кар да күрегем.

Онын да учун жылдар өткүрө

Уйлардын соок көстөрүн көрөдим.

Онын да учун бу жашканду күнде

Көзнөккө жапшынып, мен эриктим...

Эх, эмди ле жееренектин алдына

Бир кучак өлөн салатан болзом,

Азыйдагы чылап, көөркийдин

жанына

Сүйүнип ле эригип туратан болзом!..

Je көзнөк ажыра уур кар,

үлүш кар,

Оныла ойнойт городто балдар...

Москва, 1965 ж.

ЧАҢКЫР ЧЕЧЕК

Сен кайда, менин
 чанкыр чечегим?
Сен кайда, менин
 мөңкүлик жүрүмим?
Качан да сени
 онбойт дежет,
Карлу кырлардын
 язы дежет.
Сени тапкан
 кижи дезе
Седен жүрүп,
 узак жажайтан.
Эки де жүс
 жаш күүнзезе,
Эрјине чечек
 карамдабайтан.
Кайкалду чечек,
 сенин ле учун
Соок таштарды
 эрлер жастанган.
Менин де өбөкөм
 мөңкүлик бедреп,

Көчкөгө көмдиртип,
тайгада арткан...
Эмди амырымнан
мен азып,
Сени истеп,
бедреп жүредим.
Карлу сындарда
уйуктаган жылдысты
Канча ла катап
јолой үркүттим.
Ажа кайнаган
аржан сууларда
Сени, чечек,
өзөтөн дежет.
Оору киж
таап алганда,
Ойто кадык
јанатан дежет.
Кандый кайанын
кыбында јажындын,
Карлу јеримнин
куулгазын чечеги?
Кандый булутты
јабынып уйуктадын,
Кандый да кижинин
мөңкүлик жүрүми?
...Устын сулаган
унчукпас темирден

Чанкыр ыжын
 чөйилди эмеш пе?
Эмезе үлгеримнин
 изү жолынан
Эртен өзүп
 келедин эмеш пе?
Сен кайда, менин
 чанкыр чечегим?
Сен кайда, менин
 мөңкүлик жүрүмим?

1965 j.

Э-Э-ЭЙ! КАН-ЖЕЕРЕН!..

Э-э-эй! Кан-жеерен, кайран адым!
Маргылу бажын көстөп учуртак.
Малчы энеме мендеп жадым,
Туйгактар алдынанг көлдөр чайкалтак.
— Москвадан уулым келип јат — деп,
Энем бүгүн түнде уктабас.
— Эмдиге ле сенен болуш јок — деп,
Эмеш те бурулап, энем айтпас.
Аркытта чегени көөрөп анда,
Айылчы келер деп, ырымдап
шымырайт.
Азыраган малы айыл јанында
Алтай јайдын јыдыла тынгылайт.

Э-э-эй! Кан-жеерен, кайран адым!
Учурт, учурт, јер силкинзин,
Бүгүн түнде бистинг үстүске
Табырап, табырап јылдыстар урулзын!

Э-э-эй! Кан-жеерен!
Э-э-эй! Кан-жеерен!
Москва, 1965 ј.

БАЗА КАТАП АТ КЕРЕГИНДЕ

Жылкылар жыгырада
киштешкен талада
Кичинек кулун
болуп чыдагам.
Же телекей өдүп,
ак-жарыкта
Аттарды качан да
ундыбагам.
Кажыктар жууп,
атка бодоп,
Канча ла катап
ойноп туратам.
Алты жаштуумда
атка минип,
Жерге тийип-
тийбей шунатам.
Ашкан ла чыккан
күннинг таңдагын
Аттар андагы
суулардан ичетен.

Арай ла болзо
 «Слер» дебей,
Андагы улус
 аттарга килейтен.
Je бүгүн
 бу јаан городто
Кайран атка
 катап туштадым.
Уур асфальт
 кату јолдо
Ундылган туйгактар
 табыжын уктым.
Куру шилдер
 коштогон тергеени
Кунугып калган
 апарып јадат.
Город иштейт,
 город тынат,
Ума јок көп
 улустар јылыжат...
— О, адым,
 кайран адым!
Канайып калган?
 Коштой базак...
Күн ойногон
 кылга-түктерин
Быртып калтыр,
 көөркий аргымак...

Сен уур,
уур алтайдын,
Je эки көзинг
уйуктап барадат.
Адым, байла,
турлунды санандын?
Айтсаң, эрјинем,
не кунуктын?..
Je город иштейт,
город ышталат,
Jаныңла јызырап,
машиналар өдөт.
А Маргылу бажында
серүүн тебеелер.
Јуукада суулар,
јулукту өлөңдөр...
— О, адым,
кайран эрјинем!
Мен сеге
кандый түңей...
О, адым, кару экем!
Мен сенег
кандый башка...
1964 ј.

* * *

Келин кўскў алдына туруп,
Көлөткө кара чачын тараган.
Көзнөк алдыла өдүп жүреле,
Күн кенете тура түшкен.
Же койу кара чачтары десе
Күннинг чокторын бүркеп ийген.
Ол келинди мен билерим,
Онын жүреги меге берилген.

1965—1966 жж.

ӨДҮГИ ЖОК КЫС

Өлөңи баштан ашкан тайгада
Өтөклө тынган бир турлуда
Өдүги жок кыс көргөм,
Өткөн жайгыда, өткөн жайгыда,
Өлөңи баштан ашкан тайгада.

Оноң ло бери көөркий кысты,
Оның урган ачу кымысты
Чек ле ундып болбой жүредим.
Көзінде жасты, көзінде жасты,
Оноң ло бери көөркий кысты.

Эң ле седең туфля кийип,
Эң ле жараш городко келип,
Эрке буттары базатан болзо!
Элди көрүп, элди билип,
Эң ле жараш городко келип...

Жүстүктелген кара чачтары,
Күннинг тамган чокторы,
Жүгүрүжип түшкен жардына.
Санаама кирет буттары,

ӨЛӨНГ ИЖИ

Күнге жалтырап,
 жалкындалып,
Шүткер чалгылар
 шылырайт, шыгырайт.
Курлаадан ашкан
 кур өлөңдөр жайкалып,
Уур энгилеп,
 уч-баш баргылайт.
Жарындар жайылат,
 талбынып
 колдор талайат,
Улустын кучагында
 жажарган элбек
 жайгы жалаңдар.
Жалаңдар үстүлө
 өлөңдөр төзиле
 кууландажып калат
Чактырмалу монус
 чалгы-жыландар.
Апагаш жалбырактар
 андана согордо,

Ак ичтү балыктардый
кажас эткилейт.
Аркадан араайын
салкын согордо,
Серүүн келет,
улустын сыны-сырты сергийт..
«Жайдын жаңыс күни
жылына жиир курсак» — деп,
Бу күндерде озор айдыжат,
журттар ээнзирейт.
Күнди жаркыныла
кылбыктыра согуп,
Жалкын чалгылар
жалаңдарды ээлейт.

1965 ж.

КИЖИНИНГ УНИ

Кичинек журттардан,
јаан городтордон ыраакта
Карануй тайгада
бир катап аскам.
Будыма өлөңдөр оролгон.
Жол та кайда?
Бүдүриле-бүдүриле
бодоп ло баскам.
Карарган жаан
оосторын ачып,
Кайалар мени
аралап келген.
Арканы жарыдып,
көзүн ачып,
Ай не чыкпас?
Байла, килебес деген.
Түнге тумаланып
турган чылап,
Куштар эбире
жаман үнденген.

Агаштар чыкырап,
 тунгак шуулап,
Аалга тилиле
 кимиреп турган.
Эх,
 эмди ле јанымда
 көк тенек
 аамай да болзо,
Је кижиги,
 кижиги болзо кайдар!
Ой,
 өлөңдөр,
 јуукалар,
 будымнанг тутпагар,
«Анг јобош,
 анг јобош!» — дейдим,
 келбегер, бөрүлер,
 келбегер, айулар!
Је бу ла өйдө кенете...
 кенете телекей серпилди!
Турган карангуйды,
 тууларды өдүп,
Метеор кептү
 јалтырт эдип,
Мени бедреген кижининг ўни
 өзөк-буурыма
 јынырап келди.
...Кичинек јурттардан,
 јаан городтордонг ыраакта

Мен азын,
тайгала тенигем.
Қижи ўниндий кеен музыка
Телекейде
јок деп,
ол тушта билгем!
Москва, 1964 ј.

МЕНИҢ ЈЕРИМ

Мен бодозом, бийиктен көргөндө,
Баскан јерим недең ле јараш.
Оның да учун кўн өксөөрдө
Чокторын јерге төгөтөн ошкош.
Мен бодозом, кайран јерим
Айдаң да јарык, јараш ошкош.
Оның да учун тўнде јылдыстар
Ўзўлип, бери шунгуйтан ошкош.
Чын ла, бу јердең кеен
Планета база јок болор!
Оның да учун чанкыр таладан
Чанкыр јалы јайылган салкындар
Тизенделип тўжетен болор!
Оның да учун кўн адынаң,
Ончо өскө айлаткыштар адынаң,
Јердиң јылу төжине тўртўлип,
Јаражай солоңы окшойтон болор
Бу мениң баскан јеримди,
Бу мениң јуртаган јеримди!

1963 ј.

МЕН ЈАНАЙЫН ДЕП

Мен јанайын деп,
 јүрегимде бүгүн амыр јок!
Мен бу туйук турага эмес,
 тууларда конойын деп.
Мөнгүн кожоңын
 мөштөрим меге кайлап берзин,
Азыйдагы чылап алтай туулар
 менин үстүмде
 айланыш турзын,
Мен јанайын деп...
Анда,
 кырларда,
 кажы ла булут
 меге серүүн берер,
Јорткон јолымда
 кажы ла чечек
 меге кару көрөр.
Мен јанайын деп,
 алтай аттардын
 тыныжы анда мени изидер,

Алтай эрмек
 јүрегим баскан кунукту барзам, јазар.
Јок,
 бүгүн ле јанайын деп,
 јанайын деп...

Ыраакта киж
 эрте карыыр,
 эрте арыыр.

Слер укканаар ба?
 Укпаган болзогор, менен угугар!

Мен анда
 от өлөн јиген андый
 омок болорым,
Орчыланга айдар сөстү болзом,
 онон до айдарым,
Орчыланга јарыыр отту болзом,
 онон до јарыдарым...

Билзегер,
 эрте карыганынан,
 эрте арыганынан
 јеткерлү неме
 јер үстүнде јок!

Мен јанайын деп,
 мен јанайын деп...

1966 ј.

ЈҮРЕКТИҢ СЫЗЫ

Мен коркыбазым жүрүмнөң,
Коркыбазым өлүмнөң,
Ланыс ла жажытту төгүннөң,
Тажырбазым, — коркыырым!

Анчадала төгүн өңөлөп,
Јаш бала көксине кирзе,
Најы болуп кубулып,
Најылажып ол келзе,
Оны канай сезерим,
Канайдараар, сеспезем?!

Анчадала төгүн кубулып,
Чындыктын чырай-кеберин кийзе,
Төрөлимди мениң төгүндеп,
Төжине алыс ол кирзе,
Кудайга баш — канайдар,
Чынды канай корулаар?!

Изү түштүкте жүрерим,
Соок түндүкте болорым,
Же коркыбазым жүрүмнөң,
Коркыбазым өлүмнөң,
Жаңыс ла жажытту төгүннөң,
Жажырбазым, — коркыырым...

1966 ж.

Мен көп катап жыгылгам,
Өлөңгө дө оролып,
Өйгө дө сабадып,
Таштан да тайкылып,
Тошко до толголып,
Мен көп катап жыгылгам,
Жыгылган јериме баш болзын...
Мен көп катап ыйлагам,
Эмчек те сурап,
Энемди де санап,
Сүрекей кородоп то,
Сүүнеле, сүрнүгип те,
Мен көп катап ыйлагам.
Ыйлаган јериме баш болзын...
Мен эмди де узак јүрерим,
Жыгыларым да,
Турарым да,
Килеерим де,
Қинчектеерим де.
Мен эмди де узак јүрерим.
Бастыра јолыма баш болзын...
1964 ј.

СУУШТИҢ КИНЧЕГИ

Мен бир кыска
сүрекей-сүрекей килегем,
кичеегем,

Керек дезе
мен оны сүүгем,
мен ого сүүнгем.

Je эмди ол көзиме
соок от чачты,
ачу чакты.

Көксиме корон,
сап-сары корон урды,
је канайып көдүрер бу уурды?

Бурулу көзинен
мен буру билбегем,
бурузын билдим!

Өскө эринге өртөткөн деп,
мен сеспегем,
јангы ла сестим!

..Мени эркелеп,
экемзип турала,
билбей калган,
өскө эрдин адын айткан—
билинбей калгам!..

Мен кем?..
Ол бойы билер,
билбеген эмес, билер!
Мен жүрүмимде болбогом
жалтанчак,
жалканчык.
Je жажырбазым,
кылыгым кызу,
мен ачынчак.
Кезикте
айтпас та шүүлтени
айда саларым,
Ай-карага
калып та барарым.
Нөкөр кижиге,
оорыбайтан болзо,
эдимненг эт кезип берерим,
Эрелип-толголып,
оныла кожо
жалбырт жалбышту
жүрүмди өдөрим!
Жүрүмимде жалку болбогом,
жамылу болбогом,
Жартын айтса,
жамыга мени
кем де жандабас.
Буудакту жүрүмининг
буудагын өдөргө
өрүм болгом,
өдүрим болгом.

Бу јол уур дейле,
бура баспагам,
бүдүрилгем анда,
јыгылгам анда,
Је бутка турала,
катап ла баскам...
Мен бир кыска
сүрекей, сүрекей килегем,
Мен ого канымнаг кан,
көзимнен јаш,
көксимнен от бергем.
Је эмди ол көзиме соок,
коркушту соок от чачты,
ачу чакты.
Јүрек тўбине
сап-сары корон урды,
је канайып көдүрер бу уурды?!.
Канайдар!
Онын јолын
от јарыдып көрбөгөм,
мен көөрөгөм.
Айдарда,
Мен келер јылдарды
көрүп болбогом.
Јылдардын јылыжын
билбес болзом мен,
Айлардын айтканын
аайлабазам мен,

Је кандый поэт,
је кандый поэт! —
Көксинде коронду
мен көс јок поэт!
Горно-Алтайск, 1965 ј.

Кандый кунукчылду бүгүн тайгада!
Малчылар кыштуга көчкилеп барган.
Уйлардын изи, бадалып балкашта,
Түкү ле качан сооп арткан.

Малчылардын чадырлары јангыскан
содойыжаг,
Олордын үстүне тумандар конгылайт.
Туулар уйуктайт, туулар ойгонот,
Узада-узада агаштар чыкырайт...

Kÿc.

Кандый кунукчылду бүгүн тайгада!
Тайгалар јаныскан,
эй, малчылар,
слер кайда?

Москва, 1965 і.

ТӨРТЮЛДЫК УЛГЕРЛЕР

1

Ыражар алдында калганчы
түндердин,
Қалак ла дезен, кысказын
канайдар?!
Туштажар алдында калганчы
күндердин,
Туузылбай турарда, узагын канайдар!

2

Көзнөк тыштында алтын ай,
А сен ыраак, ыраак, Алтай.
Кунукпас керек, сананбас керек,
Je көксимде сыстайт, сыктайт жүрек.

3

Јал јастанып ат јыгылза,
Јангыс ла ээри арт калар.
Јенг јастанып эр јыгылза,
Јерде баскан ис калар.

Кӱзнӱк тыштында алтын ай,
Соокко тондын эмеш пе?
Турама кирзен жалтанбай,
Кирбес болзон,
кетешпе!

1965 j.

ЈУРУМ ДЕГЕНИ НЕ?

Бүгүн мен
 јаны тартышка,
 јаны јолго чыгар алдында
Арудан ару,
 јаштан јаш јүректү
 слердин алдыгарда
 турарга чыккам.
Эмеш-эмеш манзаарып,
 атанар,
 барар алдында
—Јүрүм дегени не? —
 јүректен сураарга,
 јүректен угарга санангам.
...Аайы билдирбес
 ол ыраак 37 жылда
Адам түндүк јаар
 айдуга барган.
Ол соок,
 ол коркушту талада
Соок ой,
 соок јер оны базырган.

Айтсагар меге, чындап та айтсагар,
Жүрүм дегени, айса, бу эмеш пе?
Жүрүм дегени не?

Көс кылбыгар күн бе ол?
Көгөргөн јаскы көк пө ол?
Айса, келиндер каткызы?
Айса, жүректин катузы?

50 жылда

бежинчи класстан
мени чыгарган,

Баштактанып,
барбайтам учун.

Оног бозулар кабыргам,
өдүк јок будыма
бозулар баскан...

Ах,
будымай,
будымай, —
туйгактын курчын!

Ах,
будымай,
көрмөстинг бозузын!..

Је 51 жылда

бежинчи класска

Ойто алгандар
нениг де учун...

Айтсагар меге, айтсагар меге,
Жүрүм дегени, айса, бу эмеш пе?

Жүрүм дегени не?

Арсеналда амыраган мылтыктар
ба ол?

Аш жайканган жаландар ба ол?

Айса, ойдин салкыны?

Айса, калыктар салымы?..

Мен бистин үйенин

эн күчтү,

эн кеен мүркүдиле

Ак булуттарды жара кестирип,

алтай туулардан Москвага учадым.

Өскөн жериме

ойто баргамда,

колхозтын эн жакшы адыла

Өскүрген энемди көрөргө

өтөк жытту турлуга чыгадым.

Айакта чайбалган

күндий айранды амырап

анда мен ичедим,

Актан тамган

аш дейле,

Амзап,

алтай аракы ичедим.

Онон өзөккө түжедим,

өскүримдү клубка киредим,

Жаңы үлгерлер ологго кычырып,

Жакшынак экзамен

тудуп турадым.

Айтсагар меге, чындап та айтсагар,

Жүрүм дегени, айса, бу эмеш пе?..

Жүрүм дегени не?

Диплом жарыткан жол бо ол?

Дипломатту жан ба ол?

Айса, чындык ачары?

Айса, чыннан качары!

...Мен бүгүн

жаны тартышка,

жаны жолго чыгар алдында

Арудан ару,

жаштан жаш жүректү

алдаарда турум.

— Эзен болзын! — деп айдар,

атанар алдында

Угарга турум,

айдыгар,

сурап турум:

— Жүрүм дегени не? —

жүрөргө турум,

жүрөргө турум! —

Жүрүм дегени не?

Москва, 1965 ж.

КҮСКИ БАЗАРДА

Күски базарга барарын сүүйдим!
Сүүйдим јердин байлыгыла тынарга.
Једеен јажыл арбузтар көрөдим,
Букалар чылап тастайган јадарда.
Јерле уружып, кезилген колдорлу
Эмеген мында садыжып отурат.
Јанында таардан тазырак көстөрлү
Картоптор өткөн улуска ајарат.
Огурчынды мен козырада чайнап,
Күүлеген күски базарла базадым.
—Јблоком јакшы!—өбөгөн мактайт,—
Бойым өскүргем! —

угуп сүүнедим.

Је кенете

меге кыйгы угулган:

— Күбүр тобрак —

јакшы тобрак,
садып алыгар,
садып алыгар!

Бу кыйгы сан башка угулган,
Бу кыйгы мени чочыткан:

Јер садып алыгар,
тобрак садып алыгар!

Бу не?..

Айса меге јастыра угулган?..

Јок, јок,

кыйгы катап јанылган...

Ары-бери ајыктап көрзөм,

Анда

кайда да

кем де алгырат.

Удабай онын јанына келзем,

Уулдын јанында банкалар турат.

— Қандый ла чечек мында өзөр,

Қара күбүр — деп, ол јартайт. —

Арып-јобоп экелгем, көрзөгөр,

Алыгар — деп, ол акшыйт...

Баштап алтам эткен јеримди,

Банкага,

крынкага уруп, садат.

Энемди садып турум дегендий,

Јииттин үни јимекчи угулат.

Ол кыйгырат, ол каткырат,

Манзаарып, алаатып мен турадым.

Қалырууш онын табыжын укупаска,

Қанайдар? Күбүрди садып алдым...

Онын ордына,

онын ордына

Қанла, терле

јытанган јерди

— Билбеген болзон,
бил! — деп,
Өлзө јадатан,
јүрзе јайкайтан јерге
Тойбогон болзон,
той! — деп,
Оозына тыгар керек болгон,
Тыгар, тыгар
керек болгон!

1965 ј.

КҮНҮРКЕШ

Јүрегим сыстаар,
сыктаар болды.

Сананзам,
салымыс ыражып калгандый...

Сениң эрдинди,
көзинди, колыңды

Өскө кем де
окшоп тургандый.

Бүгүн бистинг
јастарды санандым,

Ол бир болгон
куучынды санандым:

— Уул болгой не
айса
кыс не?

— Јаанап келзе,
кем болгой не?..

А эмди анда
сүйүнип,
каткырып,

Туйкайын,
айса,
тушташка чыгадың.
Адазы тирүде
адазынан айрып,
Уулымнын ырызын,
калак,
апардың...

Айса,
бу калас
күнүркеш эмеш пе?
Айтсанг, көөркийим,
айтсанг, нөкөрим!

Айса,
ачу чындык эмеш пе?
Айтпазанг —
кийининде түңей ле билерим!..
Je жүрегим сыстаар,
сыктаар болды —

Сананзам,
салымыс ыражып калган.
Тоозы жок жылдыстар
өчүп жоголды.

Уйкум келбес —
та кайткан,
та кайткан...

Москва, 1965 ж.

АЛТАЙ КЕЛИНДЕР ЛЕ АЛТАЙ ЭРЛЕР

Эр кижининг ичинде
Ээр-үйгендү ат жүрер.
Эпши киж ичинде
Кара башту эр жүрер.
(Уткаа)

Алтай келиндердин
ачу толгон
 жүректеринин өзөгинде
Ачка-јутка алдырбас
 мөнгүн камсалду
 эр киж и бар дежет.
Мен телекейге
 эр болуп
 тежилип келгемде,
Бу куучынга
 бүтпеске болбос,
 бүдөргө келижет.
Онын учун
 слердин эриндереерди
 эриккен эрдимле

Эркеледейин,
эзиртейин
өлөрдин өлгөнчө!
Кату ой катап болзо,
сүүштин ортиле,
сүүштин очиле
Слерди корыйын,
алтай келиндер,
јүрегим очкөнчө!
Алтай эрлер!
Бистин јүрегистин
түби јок түбинде
Арта салынган
арташ ээрлү
јалбыштый аргымак
бар дежет.
Ырысту кўндерде
ол бистин ырызыс,
кап ла кара
кату кўндерде
Ол алтай эрдин алкыжы,
бўдерде берилген
бўдўмјизи дежет!..
Алтай келиндер!
Айдарда,
Мен бўгўн салкынду телекейде
санааркап ла сўўнип,
салдым да јўрзём,

Тўғей ле слердинг жүректееерде
 јаш чечектий өскөнчөм,
 јанылатан јанылгадый
 јатканчам!

Је эр жүрегимде бүткен
 арташ ээрлү
 јалбыштый аргымак адымла
Мен алыс чактарды артырып,
 кеен тынатан
 келер өйлөргө учуп браадым,

Учуп браадым
 слерге,
 алтай
 келиндер,

Саг башка сүүш,
Саг башка ырыс бедреп,
 шунгудып браадым!

1965 ј.

ТЕМИТ, ТЕМИТ...

Нөкөрим менин,
 бөлөм менин,
 Темит, Темит...
Сен жүргөн болзон,
 быжыл 30 жашту болор эдин.
Айса болзо,
 эмди
 айылду да,
 уулду да болор эдин,
Бисле кожо
 Жоло-Кайрылык алтайла
 јортып ла базып јүрер эдин,
Темит, Темит, Темит...
Сеге јажыт
 уулдар ла кыстар
 эмди ончозы айылду-јуртту,
Туралар туткулайт,
 балдар азырап,
 адалар деп адалат.
Сенин нөкөрин
 Эшов Олег
 база айылду-јуртту,

Ол эмди Оңдойдо,
аймактын төс жеринде,
иштейт деп угулат.
Jүрүм озогызынан
он артык жаңырып,
жаңырап өдүп жат,
Жангыс ла коомой неме —
ортобыста сен жок!
Эңирлер сайын Кайрылыкты
электрооттор жарыдат,
А эжең Айтпас жеринде
эмчи болуп иштеп жат.
Жангыс ла коомой неме —
Темит, Темит,
сен жок!
Эмди мен Москвада,
сенин үренген,
сүйүгөн Москваңда
Поэзиянын шыразыла шыралап,
поэзиянын өртинге жалбырап,
Нени де айдарга,
нени де бедреп,
үренип жадым.
Көп жылдар кайра
сенин үренген академияңда
Кече жаан байрам болды,
мен сени сананып,
анда болдым.

Академиянын
ол жаан
яркынду залында
Сениң алтамдарың
тондолгон,
томулган болбайсын...
А бүгүн десе,
академиянын жүсүлдыгы
байрамда,
Мында өскө студенттер
жанылтат каткызын.
Олор мынан
орооннын жинт
ийделери болуп,
база сен чилеп,
Инженерлер деп адалып,
жангылап барар.
Олорго база,
байла,
сеге чилеп,
Ада-энелери иженип
сакып жаткандар.
...Уўле-конок жок дежетен.
Je эмди торт ло
кайкайдым, Темит!
Сениң адаң 25 жаштуда
сууга түжүп өлгөн эди.
Жаштаң ала

аданың эркезин билбей,
нөкөрим Темит,
өскөн эдинг.

Энең жангыскан шыралап,
чыдадып,
үредип аларда,

Кайттың, Темит,
база ла 25 жаштуда
сууга чөңүп,
кайттың, Темит!

Көк-Суу өзөктин ичинде
көбөн жажыл жас турган.

— Менин баштапкы жазым! — деп,
элбек кырларга аярып, айткан.

Сен, жипт инженер,
бийик күнге,
тракторлор күчтү күүзине,
база та неге де сүүнип,
каткырып турган.

А ол күн
Көк-Суу өзөктө
сан башка көбөн жас турган.

..Нөкөрим менин,
бөлөм менин,
Темит, Темит...

Мен сени көргөм
25 жаштуунда,

Мен сени көрбөзим
40—50 жажында...

Эмди сениң
 јалакай,
 кемзинчек каткыңды
Јаңыс ла тўш јеримде угарым,
Эмди
 мен сеге јаңыс ла тўш јеримде
 јолугып јўрерим
Нөкөрим мениң,
 бөлөм мениң,
 Темит, Темит...

1966 ј.

УУЛЫМНЫҢ КАБАЙЫНЫҢ ЖАНЫНДА

Сен билерин бе, менин уулым,
Кихи болоры жеңил керек эмес деп?
Сен бүгүн бу тос кабайда,
Бу менин калганчы кабайын эмес деп?
Сен

 орооннон
 ороонго серпийтен,
жараткан жаратка
 жайкап ченейтен

Сен билбес кату кабай бар.
Сенен:
— Сен кем? — деп, ол сураар.
Чындыгыңды, чыдымыңды билерге
Чылабас сыртына ол экчеер.
Ол сени

 «Өштүм» де деер
Ол эмезе
 «Нөкөрим» де деер.
Сен билерин бе,
 менин уулым,

Ол казыр
кабайдын адын?..
Андаарга сен
боочылар ашсан,
Айланышкан
јоткон-карла да үйдежер.
Арка-тууга
малдап барзан,
Ачу-корон
түбек те ийер.
Ол кабай сени ченеп,
Оору энегнин
јанына да тургузар.
Өскүске сени
артырып турум деп,
Өлгөн аданның
сөөгүн де жуудыар.
Оноң ума
сен сураба,
Октын сыылган
тилиле сыгыар,
Өскөн јеринди
өртөп-јалдап,
Өлүмнин когыла
ол јытанар.
Канайдарың,
балам,
ол кабай

Шыркырап,
шыпылдап
төгүн экелзе?..
Јаманыңды таап,
эмеш те јажырбай,
Јэкинду чындыкла
келип кезетсе?
Көикте
бу ла кабай сеге
Бланың тилиле
эрке де шулураар.
Ққ наарылган
сүттинг де тилиле,
Қоў калаштын
көөрөм дө тилиле
Бу кабай
куучындап турар.
Сен билеринг бе,
менинг уулым,
Бу кабайдың ады
«јүрүм» деп,
Сен билеринг бе,
менинг эркем,
Қижи болоры
јенил эмес деп?
Бу бистинг каруулу,
бу бистинг кайкалду,
карыкту чакта

Қижининг бийик
адын түжүрбей,
Кижиг бол,
кайран кару уулым:
Ырыс ла түбек
качан да жаңыс жолдо,
бу жарыга,
Ылгаштырып жүр,
ырысту бол,
сен Қижиг,
сен Қижиг,
менинг уулым

Москва, 1963 ж.

КЫШКЫ ЧАНАКТАР

Соокты, тўнди тўн дебей
Улустар обооны бускулайт.
Уур чанактар мендебей
Улай-телей баргылайт.
Кайда да бир турлуга
Олор азырал јетирер.
Јылуда јаткан кой-малга
Јытанып өлөнг түжелер.
Такалу аттар јелижи
Тошто угулат кыртылдап.
Өлөннинг јенил шылыртын
Өзөктөр угат ээн тындап.
Соок, ээн аркада
Табыш ыраак јаңылат.
Чанактардын бирүзинде
Кем де кожонг јайылтат.
Көк тенери түбине
Кожонг барып тондолот.
Чанактардын изиле
Ай жүгүрип барадат.

КУЛУМЈИ

(кичинек поэма)

Јүрүмде мындый неме болор.
Сен јаан јастыра этсең,
 јарбып кемге јарбыырын?
 Јаныс ла бойың бурулу.
Қачажып, кату јыгылзаң,
 каралап кемди каргаарын?
 Қачан да бойың каруулу.
Сениле јажына иштеген улус,
 сениле јаантайын јүрген улус
Јастыранды јаза тартып,
 јан-кылыгын шүүшкилеер.
Өртөй-бычай сөс айдып,
 өткөн јолың көргилеер.
Астыккан кураан ол чылап,
 анда јаныскан турарын,
Олордын сөзине күйүп, терлеп,
 соой ойто түжерин.
Курчудый туйук сурактар алдына,
 јыдадый соок көстөр алдына

Түмен оттор бијелейт.
Протоколдор бичил калт,
 Жаба иштеген улузым
 тарап-таркап жангылайт.
Кичинек город үстүндө
 кар айланат, айланат.
Протоколдор бичил калт.
 Карлу тенгис үстүндө
 кажайып жылдыс калтырайт.
Эмди кайдаар барайын?
 Кар чыкырайт, чыкырайт...
Эжикти канай ачайын?
 Жүрегим ачу чыкырайт.
Эжиге канай көрөйүн?
 Көзнөгүм жалтырайт.
Эжиге не деп айдайын?
 Эжикте колым тыркырайт...
Унчукпай-унчукпай
 удура көрөт көстөри,
 кару кара көстөри...
Эки эрди ачылып,
 эрмек айтпас — кайтты не?
Эки жарды салактап,
 туруп ла жадар — кайтты не?
Унчукпай-унчукпай
 удура көрөт көстөри,
 кату-соок көстөри...
Билерим, көөркий,
 сеге уйатту,
 сеге уур,

Je бѳтсен,
сагыжым карык,
санаам уур.
Je бѳтсен,
унчуксан, унчуксан,
Айса ыйлазан,
айса ачынып кыйгырзан!..
Jѳрегимде бир јылу,
эркезин онын кем алар?
Jѳрегимде бир ачу,
ол ачуны кем аайлаар?..
Je кенете уулым,
ол кабайда јаткан уулым,
Ойгонып,
нени де ајдат,
не деп те шулурад.
Kѳѳркијдинг кѳжѳѳн колдоры тарбандап,
меге тартылат,
Эриндери чечектеп,
кѳлѳмји јайылат,
уулым шулурад.
Адам деп танып,
нени де ајдат,
Jѳрегимде ачуны,
сысты билбейт,
Ол меге бѳдет,
ол меге јайнайт,
«Ал, адам!» — деп
ачу ыйлайт.
Бу кичинек колдорды кѳрѳп,

Бу јаш,
 јарык каткыны көрүп,
Қараңгуй көксимде
 от камылды,
Қамылган от андагы тошторды,
 андагы таштарды
Қайылтып, қайылтып
 тургандый болды.

Бу жүрүмди өдүп,
 јаныс ла јарыыр,
 јаныс ла күйер керек!
Jүрер, жүрер
 амаду барда,
Қанайып кижі
 эрте карыыр?
Көксинде жүрегін
 согулып турарда,
Қанайып отурар,
 канайып арыыр!
Қоркып жүргенче,
 јастыраp керек,...
Қортук болгончо,
 өлөр керек!
Jүрүм жүргенде
 кем ачынбас,
Jүрүм жүргенде
 кем јастырбас!..

Қайран уулым,
 кару балам эмдиге ле каткырағ,
Салымның сағ башка тилиле
 нени де айдат, шулурағ.
Мени бу јаш баланың каткызы,
Јылымзып јытанған
 јымжак јылузы,
Там ла там
 эрке эдет,
Қижиге килеңкей,
 кижилик эдет!

1963—1965 јј.

МЕНИҢ ҚАРА ҚУЧУГИМ ЛЕ ҚАРҒАН АТРАШ

I

Менде кичинек кара кўчүк болгон,
Мен бойым да

кичинек болгом.

Ол тууларда

ыраак турлуда божогон,
Көстөрин јумуп,
бала чылап онтогон.

Слер билереер бе,

малчынын айылына

Улус ас келер деп?

Тайгада

малчынын уулына

Јаңыскан кунукчылду,

сўрекей кунукчылду деп...

Кере ле тўжўне

кўчүкле кўрештем,

Јаргак тонымды

ол јаратан.

Кўчүкти өткөнип,

ўрўп те туратам.

Уйлар мыжылдап,
 ўркўп манташтан.
Менин сок жаңыс нөкөрим
 ол кўчүк болгон.
Бис көрүк тударга
 аркага баратаныс,
Арыйла,
 как куру
 айылыска жанатаныс.
Je бир кўн...
 бир кўн эзирик Атраш
 айылыска конгон
Санаама кирет,
 ол тўн ай карыккан.
Коркушту карануй.
Жаңыс ла туулар кўүлешкен,
Жаңыс ла агаштар шуулашкан.
— Ийт каңыладар! — деп,
 Атраш айткан.
— Алтайым, кудайым! — деп алкап,
 ол отко бажырган.
Онон туруп чыгала,
 кўчүкти туткан,
Қамчыбыла,
 камчыбыла
 орой тартырган...
Кўчүгеш акшыйт,
 кўчүгеш каңылайт,

Je карануй тайгада
ай кажайбайт...
Ол менин ыйымды,
жайнуумды укпай,
Ийдимди тебет,
чачат,
коркушту ла сабайт.
Учында күчүгеш
кангылап та болбой,
Тумчугынан,
оозынан
каны төгүлип,
шыйкынайт, онтойт...
Je жарыган ба ай
ол түнде,
Jарт санаама
эм кирбейт.
Эртезинде уйкудан
туруп келеримде,
Күн чалыйт,
күүк эдет...
Je жаңыс ла кара күчүк
Jадат иргеде,
...
жаныма келбейт...
Өлүп калган
күчүкти кучактап,
Өксөп-өксөп
мен анда ыйлагам.
— Акыр ла, жаанап алайын! — деп

Атрашка кекенгем.
Қара кўчүкти кучактап,
катап ла ачу ыйлагам...

II

Јеримнинг улузыла
 кожо кунугып,
Сөөктү кобыда
 бүгүн турадым.
— Атраш жаан аңчы! — деп угуп,
Әкелген эликтин
 эдин санандым...
Ыраак туулар бүгүн тым:
 Кижн өлгөн!
Јаңыс ла кўректер
 шанк эдет таштарга.
Кичинек журтта бүгүн шын:
 Кижн өлгөн!
Је көктөр өзот
 тызырап
 јаскыда...
...Атраш деп өрөкөн
 аңдардын кийининен
 ажулар ашпас,
Арчын јытту сындарда
 малчылар айылына
 айылдап барбас,
Је јер айланып
 токтобос качанның качан да,

Ай чыгып карыгар,
Атраш оноң коркыбас,
Айса,
айга алтайлар учар,
канайдар,
Атраш угуп сүүнбес.
Атраш деп өрөкөн
эзен жүрген болзо,
Турба: та эдим
бу сөөктү кобыда.
Кара күчүк ле
ол карануй түнди
Сананбас эдим
качаннын качан да.
1965—1966 жж.

ҚЫЛЫҚТАР

(куучын)

Амыргушев Амыр — ангчы.
Ол торт ло
Айылында отурбас,
тайгада жүрер
эбире жылынат.
Қарлу салкындар
жуукага коноло,
Барбайган сагалына
барып жылынат.
Амыргушевтинг жыдын ла изин
Аңдар өскө
анчылардан аңылайт.
Амыргушевтинг туткан
айузы,
ирбизи
Алтайды түженип,
зоопаркта конгылайт.
Ирбис сүмелү.
Je Амыргушев Амыр

Оноң сүмелү.

Олор јажына өштүлөр.

Олордын јангы мындый:

кемди кем јенер.

Ирбис Амырды кетейт,

ирбисти дезе — Амыр...

Бир катап Амыр

чапкызына келзе,

Қара јер казылып,

кар эбире

кайылып калтыр.

Је чапкының өчөш

јаактарында дезе

Ирбистинг тамажы

сырайа тонуптыр.

Не болгон?..

Амыр ајыктайт,

Амыр шиндейт...

Ирбис бойының колын

үзе кајайла,

Сала берген.

Эбире тым.

Јаңыс ла мөштөр шуулайт.

— Бот кылык дезе кылык!

Бот ан дезе ан! — деп,

Амыр кайкайт,

барарга шыйдынат...

Је бу ла өйдө

кенете

кайдаң да

Анчынын алдына
ирбис келген,
ол тыыдынып анчыга чураган.

Кезикте Амыр
ирбистин алдында,
Кезикте ирбис
Амырдын алдында.

Амырдын бөрү терези жакызын
Ирбис жара тартат,
чачат,

аркырайт...

Олор кабышканча
кажуны төмөн жылбырайт,

Онгош ашкылайт,
канга жалбырап
кар шылырайт...

Анчы Амыр
сыңар бутту.
Бир буды туку ла качан

Волга жарадында
үзүлип арткан,

Өлөн болуп өзүп калган,
Өскөн жерине
ойто баспаган...

Же согуш токтобойт.
Ирбис ле Амырдын алдында

Жер анданат,
олорло кожо
агаштар айланат.

— Ийтке-кушка
 јем болуп мында
Артар турум — деп,
 анчы сананат.
Тенери кайдаар да
 ырап барадат.

— Јок,
 өлөргө эрте,
 эрте, Амыр!..

Ол кенете ангана согордо,
Ирбис саң төмөн
 уча берди.

Ол мылтыгын ала койордо,
Мылтык јок!

 Мылтык кайда?
 Қанайдар эмди?

А ирбис дезе ...
 катап ла,
 катап ла Амырга удурал...

Не болор?..
 А-а, бычак,
 кында бычак...

Ирбистин тас
 колтугына туттура

Бычак јирт.
 Ме, сеге өлүм,
 ме, сеге бычак!..

Қаныла карды
 кызарта будып,

Аңчынын алдында
жып-жылу ирбис жадат.

Жаскы жердий
Амыр буулап,
ару кейди ачап жудуп,
— Тирүге алатан немени! — деп,
жүзин арчып,
Амыр айдат...

Билигер,
Бистинг тууларда мындый кылыктар,—
Сан башка улустар, сан башка аңдар.

1965 ж.

МЕН ӨКПӨӨРИП ЈУРЕДИМ

Јаантайын ла мындыйым,
Та канайткам,
Та канайткам...
Бир кыска мен туштайла,
Айдынып болбой турадым.
Өкпөөр, манзаар турала,
Өскө эрмек айдадым.
Та ненин учун андыйым,
Манзаарып ла турадым,
Нөкөримди үйдешсем,
Нөкөриме јолуксам...
Қырларга да ајарзам,
Өкпөөрип мен турадым.
Јуулып келген улуска
Јуунда куучын мен айтсам,
Қайда да тымык-тымыкта
Ұлгер де бичип отурзам,
Өкпөөрип ле турадым.
Та канайткам,
Та кайткам.

Je канайдар,
 улустар,
Айдайын деген сөзимди
Айтпагам мен эмдиге.
Кайкал жүрген көксимди
Ачпагам мен слерге.
Je эмеш ле сакыгар,
Өкпөм өчсин, сакыгар!
Москва, 1964 ж.

БАЖАЛЫКТАР

Жаскы будуктар

Бойыма айткан сөс	3
Менин төрөлим	4
Айылын кайда?	8
Мен жаскыда жалаңда жаткам	9
Сокор поэт	10
Чинези жок келин	14
Ат	17
Кырларда өскөн мөштин бүри	20
Малчынын кўни	22
Эртен туранын кычырузы	26
Тўн, ай, кижн	28
Жаскы кар	30
Чанкыр чечек	32
Э-э-эй! Кан-жеерен!	35
База катап ат керегинде	36
Келин кўскў алдына туруп	39
Өдүгн жок кыс	40
Өлөн ижн	42
Кижинин үнн	44
Менин жерим	47
Мен жанайын деп	48

Jүректинг сызы

Мен коркыбазым жүрүмнөң	50
Мен көп катап жыгылгам	52
Сүүштинг кинчеги	53
Күс	57
Төртjolдык үлгерлер	58
Жүрүм дегени не?	60
Күски базарда	64
Күнүркөш	67
Алтай келиндер ле алтай эрлер	69
Темит, Темит	72
Уулымның кабайының жанында	77
Кышкы чанактар	81
Күлүмји (<i>кичинең поэма</i>)	83
Мениң кара күчүгим ле карган Атраш	89
Кылыктар (<i>куучын</i>)	94
Мен өкпөөрип жүредим	99

Борис Укачинович
УКАЧИН

БЛИЗКИЕ
(стихи)

На алтайском языке

Редактор *В. О. Адаров*
Художник *В. Д. Запрудаев*
Художественный редактор *И. И. Митрофанов*
Технический редактор *М. И. Тихтиев*
Корректор *Н. П. Кучияк*

Сдано в набор 24/III 1966 г. Подписано в
печать 12/VII 1966 г. Бумага 60 × 90 1/32.
Печ. л. 3,25. Уч.-изд. л. 2,05. АН 01409.
Заказ № 1144. Тираж 1000 экз. Цена 10 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского
книжного издательства, пр. Коммунистический, 44.
Горно-Алтайская типография,
пр. Коммунистический, 25.

Баазы суперобложказыла
17 акча.

7 33 12